

Dialog i ri, probleme të vjetra

Këshilli për Qeverisje Përfshirëse (CIG) organizoi një tryezë të rrumbullakët me 5 qershor 2021, në Tiranë, Shqipëri, për një numër deputetësh aktualë dhe të mëparshëm të parlamenteve dhe përfaqësues të partive politike dhe shoqërisë civile nga Kosova dhe Serbia për të diskutuar dinamikat e procesit të normalizimit dhe perspektivat për një marrëveshje përfundimtare. Diskutimet u mbajtën sipas Rregullës Chatham House. Departamenti Federal i Zvicrës për Punë të Jashtme dhe Trusti Ballkanik për Demokraci i Fondit German Marshall të Shteteve të Bashkuara mbështeten tryezën e rrumbullakët. Raporti nuk përfaqëson domosdoshmërisht pikëpamjet e pjesëmarrësve individualë ose të CIG, por pasqyron diskutimin në tërësi. CIG përgatiti raportin dhe merr përgjegjësinë për përmbajtjen e tij, por jo edhe për saktësinë dhe plotësinë e informacionit të paraqitur nga pjesëmarrësit individualë.

Rekomandime

Kosova dhe Serbia kanë adresuar me sukses një listë të gjatë të problemeve nga viti 2011 deri në vitin 2020, por kjo nuk ishte e mjaftueshme për të shpallur ‘normalizimin e marrëdhënieve’ të përfunduar. Vëmendja mjaft e privilegjuar ndërkombëtare që merr Kosova dhe Serbia dhe perspektivat e tyre të mira të anëtarësimit në BE mund të inkurajojnë udhëheqësit e Kosovës dhe Serbisë që të shtojnë përpjekjet drejt një përparimi. Në mes të qershorit 2021, Presidenti i Serbisë Aleksandar Vuçiç dhe Kryeministri i Kosovës Albin Kurti ‘përruruan’ një fazë të re të dialogut. Këtë herë objektivi i BE -së është të arrijë një numër marrëveshjesh të veçanta që do të bëhen thelbi i një marrëveshjeje ligjërishit detyruese, e cila do t'i mundësonte Serbisë të mbyllë Kapitullin 35—duke përshpejtuar procesin e saj të integritimit në BE—dhe t'i ofronte Kosovës një rrugë më të qartë drejt integritimit në BE dhe ndoshta të sjellë njohje nga të gjithë anëtarët e BE-së.

1. Beogradi dhe Prishtina duhet të rrisin përpjekjet e tyre për të arritur një zgjidhje. Liderët duhet të fokusohen më shumë në arritjen e një zgjidhjeje sesa për të kënaqur votuesit e tyre. Ata nuk duhet të shkojnë në Bruksel "për t'u ankuar, por për të bërë një marrëveshje".
2. Prishtina dhe Beogradi duhet të angazhohen në përgatitjen e publikut të tyre për një zgjidhje që ka të ngjarë të bazohet në një kompromis. Media mund të fillojë të theksojë interesat e përbashkëta, koston e zgjatjes së mosmarrëveshjes dhe të kontribuojë në moderimin e diskursit publik. Udhëheqësit në Kosovë dhe Serbi "pranojnë se mund të arrihet një zgjidhje", por kanë frikë se do të kenë probleme "ta shesin atë në shtëpi". Udhëheqësit nuk duhet të mashtrojnë publikun e tyre, por përkundrazi duhet të adresojnë "bindjet e gabuara popullore" në Kosovë se "Kosova mund të arrijë një marrëveshje pa kompromis" dhe në Serbi se "Kosova do të kthehet në Serbi". Udhëheqësit e Kosovës duhet t'i tregojnë publikut të tyre se "po, duhet të ketë një kompromis", dhe udhëheqësit e Serbisë duhet t'i thonë publikut të tyre se "jo, Kosova nuk do të kthehet në Serbi". Ata duhet të theksojnë se një zgjidhje është në "interesin e të gjithëve" dhe "sa më shpejt të ndodhë, aq më mirë".

3. Zbardhja e fatit të personave të zhdukur duhet të bëhet një përparësi për Prishtinën, Beogradin dhe bashkësinë ndërkombëtare për të ofruar një mbyllje për familjet dhe për të "lehtësuar të kaluarën". Shoqëritë në Serbi dhe Kosovë duhet të "çlirohen nga kurthi i historisë" përmes pajtimit dhe bashkëpunimit, sado të dhimbshme që ishin të kaluarat e tyre. "Le të pranojmë se e kaluara nuk mund të ndryshohet." Pothuajse një çerek shekulli pas luftës, vendet ish -Jugosllave ende vuajnë nga trashëgimia e luftës. Shqiptarët dhe serbët mund të mësojnë nga proceset e suksesshme paqësore të shoqërive të tjera, me të kaluar shumë më të përgjakshme, si Franca dhe Gjermania, të cilat arritën të pajtohen brenda një periudhe shumë më të shkurtër kohore.
4. Përpjekjet e normalizimit duhet të zgjerohen për të mbuluar nivele dhe fusha të tjera, dhe të mos kufizohen në dialogun e Brukselit, të tilla si kultura, sporti, rinia dhe academia. Këto përpjekje duhet të synojnë rritjen e mbështetjes publike për normalizimin, ofrimin e një narracioni më pajtues të së kaluarës, zhvillimin e një narracioni të ri për të ardhmen dhe ndryshimin e dinamikës dhe perspektivave ekzistuese. Udhëheqjet e Kosovës dhe të Serbisë në nivelin qendror dhe lokal gjithashtu duhet të fillojnë të takohen pa lehtësues dhe të trajtojnë çështje më pak të ndjeshme, të tilla si bashkëpunimi ndërkufitar/kufitar dhe mjedisi.
5. Liderët duhet të përqendrohen në ndërtimin e "shteteve moderne" dhe jo të vazhdojnë të vënë në dyshim legjitimitetin e tyre në "baza morale për të kaluarën". Shoqëritë moderne jetojnë në të ardhmen. "Ata flasin për të nesërmen." "Serbia dhe Kosova duhet të dalin me një ide për" t'i dhënë fund konfliktit të tyre shekullor "dhe të mbjellin farat e" modernizmit shtetëror".
6. Serbia dhe Kosova duhet të adresojnë idenë e 'tregut të përbashkët'. Ka shumë të panjohura në lidhje me nismën e Mini-Shengenit të Serbisë, nismën SEFTA të Kosovës, ose Tregun e Përbashkët të Procesit të Berlinit. Prishtina dhe Beogradi duhet të ulen në tryezë dhe t'i sqarojnë këto çështje.
7. U propozuan një numër masash për ndërtimin e besimit: a) Pezullimi i letrave të përkohshme të kartës së identitetit dhe letrat e përkohshme të targave të makinave; b) Krijimi i shërbimeve postare midis Kosovës dhe Serbisë; c) Përshpejtimi i procesit të njohjes së diplomës; d) Lehtësimi i procedurave për njohjen e certifikatave të ndryshme të biznesit dhe sigurisë; e) Themelimi i një kompanie në veri për të rregulluar pagesën e energjisë elektrike; f) Prishtina të përmirësojë zbatimin e ligjit për gjuhët; g) Prishtina të zbatojë vendimin e Gjykatës Kushtetuese për 24 hektarë në Manastirin e Deçanit; h) Beogradi dhe Prishtina të fillojnë bashkëpunimin e drejtpërdrejtë për çështje më pak të ndjeshme dhe për të mbajtur takime pa lehtësim ndërkombëtar; i) Komunitet e Serbisë dhe Kosovës të krijojnë bashkëpunim ndërkufitar/kufitar, duke përdorur fondet IPA, të cilat deri më tani nuk janë qasur për arsye politike; dhe j) Prishtina dhe Beogradi të fillojnë të bashkëpunojnë në 'Axhendën e Gjellbër'.
8. Përmëshja e një sërë parakushteve mund të lehtësojë procesin e normalizimit. Së pari, palët duhet të kuptojnë pozicionet e njëri-tjetrit dhe drejtuesit prapa tyre. Së dyti, ata duhet të sigurohen që "ëndrrat e njëjës anë nuk janë makth për tjetrën". Së treti, ata duhet të shohin se çfarë merr secila palë "nga procesi i paqes", jo vetëm atë që "marrin në këmbim". Ka mjaft për të dyja palët në këtë proces. "Nuk duhet të jetë domosdoshmërisht një shkëmbim." Së katërti, implementimi i marrëveshjeve të mëparshme.

Beogradi dhe Prishtina ranë dakord në vitin 2020 për të adresuar tetë fusha: 1) personat e zhdukur dhe të zhvendosur, 2) bashkëpunimin ekonomik, 3) kërkesat reciproke financiare dhe pronësore, 4) të drejtat e komunitetit serb të Kosovës, 5) statusin e Kishës Ortodokse Serbe, 6) marrëdhëniet e mira fqinjësore, 7) normalizimi i lidhjeve ajrore, hekurudhore dhe postare, dhe 8) kthimi i materialeve arkeologjike dhe etnologjike. Nuk është e qartë nëse qeveria e re e Kosovës synon të rinegociojë këtë listë, ta refuzojë atë, apo të pajtohet me të.

Kosova dhe Serbia kanë arritur më shumë se 20 marrëveshje nga viti 2011 deri në 2020, mbi 80 përqind e të cilave janë zbatuar. Pavarësisht nga mangësitë e tij, dialogu i Brukselit tregoi se palët mund të zgjidhin shumë probleme edhe pa zgjidhur mosmarrëveshjen kryesore. Mbi 20 marrëveshjet në vetvete ishin arritje të vlefshme. Pamundësia për të adresuar statusin nuk duhet të errësojë rëndësinë e zgjidhjes së dhjetëra problemeve praktike, përfshirë dokumentet e udhëtimit, telekomunikacionin, energjinë, tregtinë dhe integrimin e komunitetit serb. Mbi 127 mijë serbë të Kosovës kanë marrë letërnjoftimet e Kosovës dhe 21 mijë të tjerë kanë marrë pasaporta të Kosovës

Normalizimi i së ardhmes

Pjesëmarrësit rekomanduan që përpjekjet për normalizimin duhet të përqendrohen në shumë nivele, duke mos u kufizuar thjesht në dialogun e Brukselit. Përpjekjet e diversifikuara të normalizimit do të rrisnin mbështetjen publike për procesin, do të zhvillonin një tregim të ri për të ardhmen dhe do të ndryshonin pozitivisht dinamikat dhe perspektivat ekzistuese. Kjo nuk do të jetë e lehtë, por "puna jonë nuk është të bëjmë atë që është e lehtë, por atë që është e mirë". Megjithatë shumë pjesëmarrës parashikuan "lojën e fajit" të dominonte marrëdhëniet Kosovë-Serbi në një afat të shkurtër, perspektivat e së ardhmes duken premtuese, kryesisht sepse "integrimi i rajonit në BE është i pashmangshëm". Gjithashtu "një marrëveshje midis Beogradit dhe Prishtinës është e pashmangshme". Politikanët nuk mund ta ndalojnë atë. Por ata mund ta "përshejtojnë ose ngadalësojnë atë".

Një e kaluar e papajtuashme mbetet një barrë e madhe për të ndërtuar një të ardhme të re. Serbët dhe shqiptarët nuk pajtohen për të kaluarën e afërt. Drejtësia tranzicionale ka qenë jo e ndritshme. Beogradi duhet të "njohë dhe të kërkojë falje" për krimet në Kosovë." Por Prishtina duhet të bëjë të njëjtën gjë për "krimet kundër serbëve në Kosovë". Por krimet e Serbisë u "planifikuan dhe u ekzekutuan nga institucionet shtetërore" ndërsa ato të Kosovës ishin "sulme hakmarrëse nga individë të zemëruar". Krimet kundër civilëve, pavarësisht nga motivet dhe autorët, "duhet të njihen të gjithë" dhe autorët, "nëse aktorët shtetërorë apo individë të ashpër" duhet të mbahen përgjegjës. Pjesëmarrësit bënë thirrje për një drejtësi tranzicionale më efektive.

Një prioritet i menjëhershëm duhet të jetë krijimi i një klime më të mirë për normalizim në Serbi dhe Kosovë. Media mund të fillojë të theksojë interesat e përbashkëta, disavantazhet e mosmarrëveshjes dhe të moderojë diskursin. Beogradi duhet veçanërisht të frenojë "gjuhën e urrejtjes dhe ligjërimin nacionalist" të nxitur nga tabloidët dhe disa politikanë. Prishtina duhet të ndryshojë qasjen e saj ndaj serbëve në Kosovë, duke i trajtuar ata si "qytetarë të plotë" dhe jo "të kushtëzuar të drejtat e tyre me të drejtat e komuniteteve të tjera në vendet e tjera". As Beogradi dhe as Prishtina nuk duhet të pengojnë procesin, me shpresën se "do të vijnë kohë më të mira për një zgjidhje". Ekonomitë e tyre do të vazhdojnë të vuajnë derisa të arrihet paqja përfundimtare. Investitorët e huaj nuk sjellin para të konsiderueshme në vendet me "mosmarrëveshje serioze të hapura ndërshtetërore".

Dialogu zyrtar dhe përpjekjet e tjera joformale duhet të rrisin fokusin e tyre në marrëdhëniet midis dy shoqërive. Marrëdhëniet shoqërore janë po aq të rëndësishme sa marrëdhëniet me qeverinë. Në këtë kontekst, integrimi serb në Kosovë duhet të vazhdojë dhe komuniteti shumicë duhet të bëjë më shumë për të përmirësuar frikën dhe skepticizmin e komunitetit serb në lidhje me integrimin duke u zotuar se politika e pakicës Ahtisaari nuk do të rishikohet, çfarëdo që të ndodhë me të drejtat e pakicave të tjera në Rajoni. Marrëdhëniet shoqërore gjithashtu mund të përmirësohen duke lehtësuar jetën e përditshme të njerëzve përmes heqjes së pengesave ekzistuese, të tilla si kartë identiteti të përkohshme dhe targa të makinave.

Disa parakushte duhet të përmbushen para se procesi i normalizimit të fillojë me seriozitet. Së pari, palët duhet të kuptojnë pozicionet e njëri -tjetrit dhe drejtuesit prapa tyre. Së dyti, ata duhet të sigurohen që "ëndrrat e njëres anë nuk janë makth për tjetrën". Së treti, ata duhet të shohin se çfarë merr secila palë nga një proces paqeje, jo vetëm atë që ata marrin "në këmbim." "Nuk duhet të jetë një shkëmbim." Së katërti, zbatoni marrëveshjet e mëparshme. "Kështu ne tregojmë se jemi seriozë në lidhje me procesin, se zbatojmë atë që nënshkruajmë." Së pesti, ata duhet të bien dakord se cilat opsione duhet të përjashtohen dhe cilat opsione të adresohen. "Nëse njëra palë këmbëngul në një opsion kufitar ndërsa tjetra në njohjen e pakushtëzuar, konflikti do të vazhdojë."

Shumica e serbëve në veri të Kosovës duket se favorizojnë një "zgjidhje kufitare", por jo shumica e serbëve në jug. Shumica e shqiptarëve janë kundër një opsioni kufitar, por ata gjithashtu kundërshtojnë dhënien e më shumë të drejtave komunitetit serb përmes Asociacionit të Komunave me Shumicë Serbe. Shqiptarët i konsiderojnë të drejtat shtesë serbe si "privilegje të panevojshme që minojnë shtetin e Kosovës". Por privilegjimi i një "pakice të pafavorizuar dhe të dobët është gjithashtu në interes të shtetit". Asnjë shtet nuk duhet të ketë frikë nga një pakicë - sado keqdashëse të jetë - që përbën vetëm pesë përqind të popullsisë së përgjithshme të shtetit. Shumë folës rekomanduan që Beogradi dhe Prishtina të zvogëlojnë presionin dhe ndikimin e tyre mbi komunitetin serb, duke e lejuar atë të bëhet më e mbështetur politikisht te vetja. Beogradi "do të pushojë mbështetjen e tij për partitë politike serbe të Kosovës", por vetëm kur "ata të kenë kapacitete të mjaftueshme për t'u marrë me problemet vetëm".

Procesi i normalizimit midis shqiptarëve dhe serbëve është po aq i vjetër sa konflikti i tyre. Faza e parë e procesit të normalizimit filloi 25 vjet më parë, me diskutime dhe një marrëveshje të mëvonshme mbi arsimin midis Slobodan Millosheviçit të Serbisë dhe Ibrahim Rugovës të Kosovës. Por procesi dështoi. Pastaj pasoi lufta. Një përpjekje tjetër për normalizim ishin bisedimet e Rambujesë në vitin 1999. Edhe ajo dështoi. Pastaj pasoi ndërhyrja ushtarake e NATO -s. Përpjekjet në vitet 2000-2001 për të sjellë një normalitet në marrëdhëniet midis Kosovës dhe Serbisë, e cila atëherë qeverisej nga Partia Demokratike, gjithashtu dështuan. Përpjekja tjetër ishte bisedimet e Vjenës në 2007. Serbia e hodhi poshtë marrëveshjen. Kosova shpalli pavarësinë në vitin 2008. Bisedimet në Vjenë zgjidhën "çështjen e statusit të Kosovës", por lanë të hapura shumë "çështje bilaterale". Pas pavarësisë, Kosova siguroi një numër të konsiderueshëm njohjesh, por Serbia gjithashtu arriti të pengojë procesin e "integritimit ndërkombëtar të Kosovës", përfshirë anëtarësimin në organizatat kryesore ndërqeveritare, të tilla si UNESCO dhe Interpol. Arsyeja që Serbia mbetet e ngulitur në pozicionin e saj është sepse ajo mendon se në proceset e kaluara "Kosova fitoi gjithçka dhe Serbia nuk mori asgjë". Procesit i Brukselit është përpjekja e fundit për normalizim. Dhe këtë herë "Beogradi beson se edhe ajo duhet të marrë diçka."

Dialogu i Brukselit ka disa përparësi ndaj përpjekjeve të vjetra. Ajo kryhet në kohë paqeje dhe urgjenca për një marrëveshje nuk është aq e lartë sa në proceset e kaluara. Sidoqoftë, dialogu nuk duhet të zvarritet pafundësisht. Ashtu si në proceset e kaluara, SHBA dhe BE mund të humbasin durimin dhe t'i shërbejnë Prishtinës dhe Beogradit me një "marrëveshje të gatshme", ose "të përdorin masa ndëshkuese" për 'prishësin'. Një folës tha se Serbia mund të pajtohet "për ta hequr Kosovën nga kushtetuta e saj", por "pa e njohur atë". Por Kosova mund të refuzojë një "marrëveshje pa njohje". Dhe, ashtu si në të kaluarën, SHBA dhe BE do të dalin me "zgjidhjen e tyre", dhe këtë herë asnjëra palë nuk mund të "përballojë ta refuzojë atë".

Letësimi i së kaluarës

E kaluara nuk mund të ndryshohet, çfarëdo që themi ose bëjmë, por "forma e së ardhmes varet vetëm nga ne". Prandaj, politikanët duhet të përqëndrohen në ndërtimin e "shteteve moderne", dhe jo të vazhdojnë të vënë në lojë legjitimitetin e tyre në "baza morale për të kaluarën". Shoqëritë moderne jetojnë në të ardhmen. "Ata flasin për të nesërmen." Ashtu siç bëjnë evropianët me Paqen e Vestfalisë, e cila krijoi themelin e shoqërive moderne në Evropën Perëndimore, Serbia dhe Kosova duhet të dalin me një ide për t'i "dhënë fund konfliktit të tyre shekullor" dhe për të mbjellë farat e tyre "shtetet moderne". Sapo shoqëritë serbe dhe shqiptare bëhen "të menduarit për të ardhmen", zgjidhja është e lehtë. Serbët dhe shqiptarët kanë një "qëllim të përbashkët", BE -në, por nuk kanë "sens të përbashkët", duke minuar vazhdimisht përpjekjet që synojnë të arrijnë një zgjidhje. "Zgjedhja është nëse Serbia dhe Kosova do të bëhen aleate brenda BE-së apo do të qëndrojnë si armiq jashtë BE -së. Nuk ka mundësi tjetër."

Ka pasur shumë luftëra para dhe pas luftërave jugosllave, shpesh shumë më të përgjakshme. "Ne nuk jemi të parët dhe as të fundit që vuajmë", por mund të jemi "të parët që vazhdojmë bllokimin politik edhe pas një çerek shekulli pas luftës". Komuniteti ndërkombëtar nuk është i detyruar të "zgjidhë problemet tona". Kosova dhe Serbia duhet të fillojnë të takohen "pa lehtësues". Sipas raporteve jozyrtare, i dërguari i BE -së Miroslav Lajçak dhe i dërguari amerikan Mattheë Palmer u thanë udhëheqësve të Kosovës dhe Serbisë "ky është fundi i rrugës".

Personat e zhdukur duhet të bëhen një përparësi për Prishtinën, Beogradin dhe bashkësinë ndërkombëtare për të mbyllur familjet dhe për të "lehtësuar të kaluarën". Shoqëritë në Serbi dhe Kosovë duhet të "çlirohen nga kurthi i historisë", sado të dhimbshme të ishin të kaluarat e tyre. Prandaj, dy shoqëritë duhet të zgjedhin udhëheqës që zgjidhin problemet, jo udhëheqës që "ju bëjnë të ndiheni mirë" për të marrë votën tuaj. Historia kujton "udhëheqësit që zgjidhin probleme të vështira", jo ata që "fitojnë dhe humbasin zgjedhjet". Vetëm ankimi për problemet për të fituar vëmendjen dhe votat nuk është lidhësi. Një përfaqësues i një partie opozitare të Kosovës tha se partia e tij do të mbështeste Kryeministrin e Kosovës Albin Kurti në dialog vetëm nëse ai tregon përkushtim për të "zgjidhur problemet me Serbinë", por jo nëse ai "përdor dialogun për të promovuar popullaritetin e tij në vend. "

Shoqëritë shqiptare të Kosovës dhe ato serbe mund të mos jenë në gjendje të bashkëjetojnë të qetë, por ato as nuk mund të përballojnë të jetojnë plotësisht të ndarë. "Bashkëjetesa miqësore është e mundur, por vetëm përmes njohjes." Por "njohja nuk është e mundur". Edhe Palmeri amerikan - i cili tha se "njohja reciproke" është qëllimi përfundimtar i dialogut - "e di se kjo nuk është e mundur." Folësi sugjeroi "vendosjen e njohjes në një sirtar tani për tani" dhe adresimin e "asaj që është e mundur tani". Komuniteti ndërkombëtar nuk do t'i bëjë presion Presidentit serb Vuçiç "të nënshkruajë diçka që do t'i kushtojë atij zgjedhje". Sidoqoftë, ata

gjithashtu duhet të mbrojnë Kurtin duke "mos e shtyrë atë të nënshkruajë diçka që e bën atë të humbasë zgjedhjet". Vetëm anëtarësimi në BE në këmbim të njohjes nuk është më i mjaftueshëm për Beogradin. Dhe nëse Kurti pajtohet me një marrëveshje pa njohje, ai ka nevojë për diçka tjetër po aq të vlefshme. Por nuk ka asgjë tjetër në "menunë e dialogut" të Brukselit. Prandaj "një kompromis i madh nuk pritet së shpejti", por "një marrëveshje është e mundur". SHBA dhe BE mund të dalin me diçka krijuese, një marrëveshje përgjatë linjave të "njohjes pa njohje", duke lejuar një normalizim thelbësor, por duke vonuar një zgjidhje të statusit përfundimtar.

Prishtina dhe Beogradi duhet të ndërmarrin përpjekje sistematike për të përgatitur publikun e tyre për "atë që do të vijë", një zgjidhje "të bazuar në kompromis". Udhëheqësit në Kosovë dhe Serbi "pranojnë privatisht se një zgjidhje mund të arrihet", por kanë frikë se do të kenë probleme "ta shesin atë në shtëpi". Ata nuk duhet të shkojnë në Bruksel për të "qarë, por për të bërë një marrëveshje". Udhëheqësit po mashtrojnë publikun e tyre. Në Kosovë ekziston një besim popullor se "ata mund të arrijnë një marrëveshje pa kompromis", ndërsa në Serbi shumë mendojnë se "Kosova do të kthehet në Serbi". Udhëheqësit e Kosovës duhet t'i thonë publikut të tyre se "po, do të ketë një kompromis" dhe liderët serbë duhet t'i shpjegojnë publikut të tyre se "jo, Kosova nuk do të kthehet në Serbi". Në vend të kësaj, ata duhet të përipiqen të bindin publikun e tyre se një zgjidhje, edhe nëse nuk është optimale, është në "interesin e të gjithëve". Sondazhet tregojnë se ka pak "oreks dhe interes" për një kompromis, por interesi mund të ndërtohet. Nga refuzimi për të shtrënguar duart në 2011, udhëheqësit e Kosovës dhe Serbisë arritën mbi 20 marrëveshje deri në vitin 2020.

Ideja e 'tregut të përbashkët' u trajtua gjithashtu. Problemi kryesor me propozimin e Mini-Shengenit të Serbisë është se "ne nuk e dimë se çfarë është". Ideja u prezantua gjithashtu në një kohë kritike në 2015, kur BE refuzoi të hapte negociatat me rajonin, dhe "Mini-Shengen dukej si një lloj zëvendësimi për anëtarësimin në BE". Marrëveshja ekzistuese rajonale e tregtisë së lirë, CEFTA, ka një organ të përbashkët. "Mini-Shengen nuk parashikon një të tillë." Ka gjithashtu shumë të panjohura, të tilla si nëse Serbia do t'i njihte dokumentet e Kosovës dhe bankën e saj qendrore. "Nëse Beogradi njeh dokumentet dhe institucionet e Kosovës, atëherë kjo është një rrugë e mirë drejt një marrëveshjeje." Prishtina dhe Beogradi "duhet të ulen në tryezë dhe t'i sqarojnë këto çështje para se të ofrojnë përgjigjen e saj."

Megjithëse ata presin një proces të vështirë, shumë ishin optimistë se me një ndërmjetësim të fuqishëm SHBA-BE dhe një vullnet të fortë politik në Kosovë dhe Serbi, një marrëveshje mund të arrihet brenda një afati të arsyeshëm kohor.

Pjesëmarrësit

Sipas rendit alfabetik anglez

Gresa Baftiu, Bashkëpunatore në Kosovë, Këshilli për Qeverisje Përfshirëse
Gordana Comic, Ish-deputete e Parlamentit të Serbisë; Ministre për të Drejtat e Njeriut dhe Minoriteteve dhe Dialogut Social të Serbisë
Saranda Bogujevci, Deputete e Parlamentit të Kosovës, Lëvizja Vetëvendosje
Dubravka Filipovski, Deputete e Parlamentit të Serbisë, Partia Progresive Serbe
Arben Gashi, Deputet i Parlamentit të Kosovës, Lidhja Demokratike e Kosovës
Shpetim Gashi, Zëvendës President, Këshilli për Qeverisje Përfshirëse
Ardian Gjini, Ish-deputete i Parlamentit të Kosovës; Zëvendës President, Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës; Kryetar i Gjakovës
Dukagjin Gorani, Ish-deputete i Parlamentit të Kosovës; Analist
Lutfi Haziri, Nënkryetar, Lidhja Demokratike e Kosovës; Kryetar i Gjilanit
Vincent Hug, Sekretar i Parë/Këshilltar për Sigurinë Njerëzore, Ambasada e Zvicrës në Kosovë
Aleksandra Jerkov, Ish-deputete e Parlamentit të Serbisë
Dalibor Jevtic, Nënkryetar, Lista Serbe
Mimoza Kusari Lila, Deputete e Parlamentit të Kosovës, Lëvizja Vetëvendosje
Leon Malazogu, Ekspert; Ish-ambasador i Kosovës në Japoni
Agon Maliqi, Drejtor, S'bunker
Vesna Markovic, Deputete e Parlamentit të Serbisë, Partia Progresive Serbe
Milivoje Mihajlovic, Analist
Petar Miletic, Ish-deputet i Parlamentit të Kosovës; Analist
Besian Mustafa, Deputet i Parlamentit të Kosovës, Lidhja Demokratike e Kosovës
Igor Novakovic, Bashkëpunor në Serbi, Këshilli për Qeverisje Përfshirëse
Snezana Paunovic, Deputete e Parlamentit të Serbisë, Partia Socialiste e Serbisë
Dejan Radenkovic, Deputet i Parlamentit të Serbisë, Partia Socialiste e Serbisë
Alex Roinishvili Grigorev, President, Këshilli për Qeverisje Përfshirëse
Dragan Sormaz, Deputet i Parlamentit të Serbisë, Partia Progresive Serbe
Jeta Statovci, Deputete e Parlamentit të Kosovës, Lëvizja Vetëvendosje
Xhelal Svecla, Ish-deputet i Parlamentit të Kosovës; Ministër i Punëve të Brendshme të Kosovës